

УДК 338.483.11

ПРОСТОРОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ТУРИСТИЧНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ

А. Копечь

*Гданський університет
вул. Бажинського, 4, м. Гданськ, Польща*

Висвітлено особливості просторової організації як обов'язкової умови збереження та підвищення прибутків від туристичного руху. Досліджено вплив просторової організації на туристичну привабливість: місця з невисоким рівнем просторової організації є менш туристично привабливими, через те що туристи не мають бажання тут відпочивати.

Ключові слова: просторова організація, туристична привабливість, туристичні ресурси.

У поле зору дослідників туристичних ресурсів, їх туристичної привабливості найчастіше потрапляють матеріальні об'єкти, – натомість, ті складові туристичного продукту, які не мають фізичного виміру залишаються поза увагою або ж аналізуються побіжно. Прикладом є просторова організація, що суттєво впливає на туристичну привабливість певної місцевості.

Поняттями, близькими за змістом до „просторової організації” є насамперед „лад”, „порядок”, „гармонія”, „естетика”, „рівновага”. Різні автори трактують ці поняття по-різному. Насамперед, залежно від своєї професійної приналежності чи сфери наукових інтересів. Поняття „лад” (організація) визначається як „порядок”. Його антонімами є „безлад”, „непорядок”, „плутанина” або „безладдя”, „відсутність ладу” чи „відсутність порядку” [7; 23]. Згідно з Й. А. Влодарчиком лад „є бажаним для нас станом, чимось рівнозначним порядку: в цьому контексті говоримо про щось гарне, й водночас упорядковане” [22; с. 158-159].

Термін „просторова організація” важко визначити через те, що він позначає поняття багатогранне та суб'єктивне, що часто сприймається інтуїтивно, без знання принципів його формування [5; 18]. Сприймається сама просторова організація також по-різному, що значною мірою залежить від масштабу явищ, яких вона стосується [24].

Згідно з дефініцією, розробленою у 1980 р. Б. Баньковською, Л. Дзюрдзінським, В. Грушковським, М. Кохановським, Т. Партекою та К. Вайсманом, „просторова організація – організація простору, що характеризується рівновагою окремих складових елементів, вона формується натурально – під впливом сил природи, або штучно – завдяки діяльності людини. Ця рівновага проявляється у цілеспрямованому, упорядкованому, естетичному розподілі функцій у просторі, який забезпечує зручне використання території її розпорядниками, не викликаючи екологічних конфліктів, суперечностей між окремими функціями, а також формуючи нові естетичні об'єкти” [1; 6, с. 26].

На думку Й. Колодзейського, просторова організація є „проявом гармонійності, упорядкованості, пропорційності та рівноваги середовища і людини” [9, с. 88]. Вона

демонструє „високу естетичність, функціональність, логіку, зрозумілість і прозорість просторових структур, а також гармонізацію з природою, високу функціональність та ефективність в усіх масштабах: від місцевого до загальнонаціонального”.

Ширше тлумачить просторову організацію З. Хойніцький: як просторовий порядок, що враховує та віддзеркалює закономірності функціонування суспільства, економіки та природи. Досягнутий стан є віддзеркаленням рівня реалізації або дотримання певних критеріїв суспільної раціональності у сфері просторової організації чи способу функціонування економічної системи в просторовому аспекті [4].

Т. Ціпсер, вважає, що поняття просторової організації походить від несвідомого використання аналогії з живими організмами, а тут немає справ простих та легко зрозумілих, і виходячи з цього визначає її як „порядок життя, порядок безпечної екзистенції, яка, на додаток, має саморегуляцію” [24, с. 265].

На думку С. М. Завадського, просторова організація „означає таке просторове розташування (локалізацію) людей і предметів („об’єктів”), за якого їх існування та функціональність реалізуються відповідно до їх природи та функцій, які вони мають виконувати”. Він акцентує увагу на тому, що субстанцією просторової організації є люди та об’єкти [23, с. 9-10].

Як стверджує Ф. Панкау, просторовою організацією можна назвати „бажаний стан простору (елементів, які тут представлені, та їх взаємозв’язків)” [17, с. 283].

На думку Р. Брошкевича, поняття просторової організації „асоціюється найчастіше з певною гармонією присутніх тут елементів структур з наданими їм практичними, пов’язаними між собою функціями”. Крім того, просторова організація є „рівнодією сил формування певних пропорцій неоднорідного темпу перетворень у просторових структурах, створюючи визначений взірць структур, упорядкованих згідно зі сформованою моделлю гармонійного розвитку” [3, с. 72].

Згідно з Законом від 27 березня 2003 р. про планування та благоустрій, просторову організацію слід розуміти як „таке формування простору, яке створює гармонійну цілість та враховує в упорядкованих відносинах усі зумовленості та функціональні, суспільно-економічні, культурні і композиційно-естетичні вимоги, а також вимоги середовища” [19].

Отже, просторова організація невід’ємно пов’язана з суспільним ладом, економічним та екологічним порядком. Разом вони формують цілість, подібну до системи поєднаних судин. Поки ми не розпнемо комплексно досліджувати елементи, які функціонують неправильно, складно буде досягти значного та постійного розвитку. Там, де максимізація прибутку є найвищою метою формування міського простору, залишається мало місця для природних багатств. Може, однак, варто подивитись на зелені масиви як на ефективний і недорогий спосіб формування умов, сприятливих для життя та здоров’я мешканців.

Частина з наведених дефініцій просторової організації трактує зміст цього питання дуже широко – не лише як організацію, лад видимий, який людина спроможна побачити, а й як прихований порядок, який представляє собою природні та суспільні механізми, яких не можна побачити (однак можна констатувати наслідки дії цих механізмів) [4]. У такому аспекті просторової організації, що відповідає визначенню Й. Париска [18], можна не лише вивчати його вплив, наприклад, на здоров’я суспільства,

а й стверджувати, що „одним з головних завдань просторової організації є прагнення до збереження найкращого стану здоров'я людей” [15, с. 257].

Як бачимо, віднайти дефініцію просторової організації зовсім нескладно. Значно складнішою є ситуація з визначенням туристичної привабливості. Недаремно А. Варшинська та А. Яцковський підкреслюють, що туристична привабливість є складним поняттям [20, с. 27-28]. Вони акцентують увагу на тому, що в її оцінці, поряд з об'єктивними умовами природного та суспільно-економічного середовища значну роль відіграє суб'єктивний психологічний фактор, і вважають, що „туристичну привабливість необхідно розглядати комплексно, адже для неї визначальними є туристичні багатства, гарна транспортна інфраструктура та пропозиція послуг, пов'язаних з благоустроєм відвідуваних місцевостей”. Крім того наголошують на тому, що це поняття інтегрує „елементи, які є основою розвитку туристичного руху, тобто туристичні достоїнства та умови обслуговування цього руху у вигляді відповідно сформованої туристичної інфраструктури (технічної та суспільної)”. Ця дефініція туристичної привабливості є загальновизнаною у польській географічній літературі, однак, на думку А. Матчана, вона не дочекалась поглибленого філософсько-теоретичного вивчення [13], хоча згадані автори, чітко відзначаючи роль психологічного фактора та проблему взаємозв'язків між складовими елементами туристичної привабливості, окреслили перспективні напрями такого дослідження у польській географічно-туристичній науці. Обмеженим на думку З. Кручена, є вживання терміна поняття „туристичні атракції” [12]. Зокрема, у суспільно-економічних науках замість нього вживається термін „туристичні достоїнства”, який у польській географічній літературі має вужче значення, ніж „туристична привабливість”.

На думку А. Ковальчика „туристичну привабливість певної місцевості визначає багато факторів, починаючи від переваг клімату, наявності водойм та річок, ландшафту тощо, та закінчуючи пам'ятками, відповідним технічним оснащенням, що має туристичне призначення, тощо” [11, с. 106].

У наведених дефініціях туристичної привабливості не проглядається зв'язок з просторовою організацією. Однак з їх змісту випливає: те, як виглядає туристичний простір, є для привабливості не визначальним, але істотним. Зрештою, прискіпливіший аналіз дає змогу виявити виразні вказівки на залежність між просторовою організацією та туристичною привабливістю. Наприклад, на думку К. Р. Мазурського, у туристичних містах необхідно облаштовувати такі місця, в яких туристи добре себе почували б [14]. Вони повинні вирізнятися власним мікрокліматом, атмосферою, що сформована цікавими об'єктами чи пам'ятками архітектури, можливо, природою (наприклад, паркова зелень). Водночас автор підкреслює, що велике значення має технічний та естетичний стан таких місць, звертає увагу на негативний вплив надмірної кількості реклами, зокрема агресивної. Натомість, М. Кітовський, критично оцінюючи стан і плани розбудви туристичної інфраструктури на Віслінській косі, зазначає, що туристів і відпочивальників на Віслінську косу приваблюють саме природні та культурні багатства. Якщо ж їм буде заподіяно шкоди, це негативно позначиться на туристичних потоках [8].

Туристи звичайно надають перевагу поїздкам до мальовничих регіонів. Отже, естетичний простір має вищу туристичну привабливість. Однак, спостерігаючи за перетво-

реннями туристичних регіонів у Польщі, часто можна дійти протилежного висновку. Можливо, якщо не дбати про просторову організацію, не запроваджувати обмежень на величину і форму проєктованих об'єктів, туристична місцевість розвивається значно динамічніше. Чи означає це, що не треба витрачати час, енергію та гроші на обмеження творчої винахідливості забудовників? Можливо без таких обмежень вони збудують швидше, дешевше, практичніше і насамперед більше. Як наслідок і туристична привабливість буде вища. Можливо, запроваджені чиновниками обмеження: заборона великоформатної реклами, визначення обов'язкової лінії забудови, максимальної площі будівель, мінімальної площі біологічно активного простору, інтенсивності забудови, ширини фасадів, висоти та форми будівель, виду та кута нахилу даху, а також колористики та виду матеріалів – гальмують розвиток і розчаровують інвесторів [10].

Чи означає це, що просторова організація не лише не важлива для розвитку, а й навіть гальмує його? Однак нескладно передбачити, що було б, якби згадані обмеження взагалі не запроваджувалися та за бажанням багатьох інвесторів не визначалися інтенсивність, масштаб і форма забудови проєктованих об'єктів архітектури. Як виглядав би простір? Чи таким чином занедбаний простір ще чогось вартував би? Чи знайшлися б ті, хто хотів би тут відпочивати?

Упорядкований простір має вартість, яку можна вирахувати. Простір, що розвивається безконтрольно, формується хаотично, без планування, втрачає свою вартість. Водночас втрачає громада. Непрезентабельна місцевість, зокрема туристична, яка функціонує невідповідно, є причиною нижчих прибутків. Як наслідок менше туристів, втомлені та менш дієві мешканці [10].

Від того, що може дати прибуток у близькій часовій перспективі, не слід очікувати вигоди у далекій і навпаки. Це відоме економіці правило варто було б враховувати тим, хто, займається благоустроєм, в тому числі туристичних місцевостей.

Простір впливає на людину більшою мірою, ніж вона сама це усвідомлює, позначається на її настрої, поведінці, ухваленні рішень та важливому відчутті емоційної безпеки [2; 16]. Для правильного й повноцінного розвитку людині необхідна краса, в тому числі як природного, так і урбаністичного навколишнього середовища. Як зазначає К. Вейхерт „людині потрібно просторове середовище не лише добре організоване, з правильним функціонуванням, а й таке, що дає їй естетичну насолоду, створює різні відтінки настрою, поезію, символіку, антураж для важливих традицій, зміцнює зв'язок кожної особистості з містом, його районом чи регіоном” [21, с. 93]. Формуючи простір навколо себе, необхідно сприймати його комплексно, враховуючи контекст, культурну індивідуальність, економічні, екологічні та суспільні аспекти, а також перспективно, передбачаючи можливість побудови основ постійного розвитку.

У довшій часовій перспективі увага до просторової організації є обов'язковою умовою збереження та збільшення туристичної привабливості. Простір, заповнений випадковими елементами, що не узгоджуються один з одним, та ще й занедбаний, виглядає неестетично. А якщо так, туристи не захочуть перебувати в ньому, оберуть привабливішу місцевість, де почуватимуться комфортно, а отже, зможуть відпочити. Поїдуть туди, де туристична привабливість більша.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. *Bañkowska B., Dziurdziński L., Gruszkowski W., Kochanowski M., Parteka T., Waissmann K.* Kształtowanie ładu przestrzennego w procesie planowania przestrzennego. – Gdańsk, 1980 (рукопис).
2. *Bell P. A., Greene Th. C., Fisher J. D., Baum A.* Psychologia środowiskowa. – Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2004. – 774 S.
3. *Broszkiewicz R.* Metody analizy i projekcji ładu przestrzennego w wymiarach lokalnym i regionalnym / T. Ślęzak, Z. Ziolo // Społeczno-gospodarcze i przyrodnicze aspekty ładu przestrzennego. Biuletyn KPZK PAN. 2003. z. 205 – S. 71-91.
4. *Chojnicki Z.,* Współczesne problemy gospodarki przestrzennej / Z. Chojnicki, T. Czyż // Współczesne problemy geografii społeczno-ekonomicznej Polski. – Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM. 1992, S. 9-19.
5. *Gorzela G.* Szkic o wymiarach ładu przestrzennego / T. Ślęzak, Z. Ziolo // Społeczno-gospodarcze i przyrodnicze aspekty ładu przestrzennego. Biuletyn KPZK PAN. – 2003. z. 205. S. 55-69.
6. *Gruszkowski W.* Ład przestrzenny – kilka refleksji / T. Parteka // Ład polskiej przestrzeni nadmorskiej. Ekoprojekt. Fundacja Ecobaltic. – Gdańsk, 1989. – S. 25-37.
7. *Jałowiecki B.* Ład społeczny, ład przestrzenny / T. Ślęzak, Z. Ziolo // Społeczno-gospodarcze i przyrodnicze aspekty ładu przestrzennego. Biuletyn KPZK PAN. 2003. z. 205. – S. 45-53.
8. *Kistowski M.* Wpływ istniejącego i planowanego zagospodarowania turystycznego na środowisko przyrodnicze i krajobraz Mierzei Wiślanej / M. Turek, Problemy turystyki morskiej i regionów nadmorskich, Europejska Szkoła Hotelarstwa, Turystyki i Przedsiębiorczości, Szkoła Wyższa w Sopocie. – Sopot, 2009. – S. 41-65.
9. *Kołodziejski J.* O przyszły kształt polskiej przestrzeni / Zakład Narodowy im. Ossolińskich. – Wrocław; Warszawa; Kraków: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1991. – 176 s.
10. *Kopeć A.* Ład przestrzenny katalizatorem rozwoju Gdańska // Pomorski Przegląd Gospodarczy. – 2007. – № 2 (31). – S. 24-26.
11. *Kowalczyk A.* Geografia turystyki. – Warszawa: PWN, 2001. – 287 s.
12. *Kruczek Z.* Polska. Geografia atrakcji turystycznych. – Kraków: Proksenia, 2002. – 287 s.
13. *Matczak A.* Atrakcje turystyczne miast / A. Matczak // Turystyka miejska. – Bydgoszcz: Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki. 2008. –S. 49-76.
14. *Mazurski K. R.* Miasto jako obiekt turystyczny / I. Jażdżewska // Funkcja turystyczna miast. – Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2008. – S. 17-23.
15. *Michalski T.* Znaczenie pojęcia „zdrowie środowiskowe” w koncepcji ładu przestrzennego / T. Ślęzak, Z. Ziolo // Społeczno-gospodarcze i przyrodnicze aspekty ładu przestrzennego. Biuletyn KPZK PAN. – 2003. z. 205. S. 257-267.
16. *Norberg-Schulz Ch.* Bycie, przestrzeń i architektura. – Warszawa: Wydawnictwo Murator, 2000. – 120 s.
17. *Pankau F.* Narzędzia kształtowania ładu przestrzennego polskich metropolii / J. Kołodziejski, T. Parteka // Kształtowanie ładu przestrzennego polskich metropolii w procesie transformacji ustrojowej III RP, Biuletyn KPZK PAN, zoshit 193, Warszawa, 2001, S. 283-309.
18. *Parysek J. J.* Ład przestrzenny jako kategoria pojęciowa i planistyczna / T. Ślęzak, Z. Ziolo // Społeczno-gospodarcze i przyrodnicze aspekty ładu przestrzennego, Biuletyn KPZK PAN, zoshit 205, Warszawa, 2003, S. 111-126.
19. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, Dziennik Ustaw, 2003, № 80, p. 717.

20. *Warszyńska A. Jackowski A.*, Podstawy geografii turystyki, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, 1979, 336 s.
21. *Wejchert K.* Elementy kompozycji urbanistycznej, Wydawnictwo Arkady, Warszawa, 1984, 279 s.
22. *Włodarczyk J. A.* Oblicza architektury, Dział Wydawnictw i Poligrafii Politechniki Białostockiej, Białystok, 2000, 221 s.
23. *Zawadzki S. M.* Ład przestrzenny / J. Kołodziejski, T. Parteka // Kształtowanie ładu przestrzennego polskich metropolii w procesie transformacji ustrojowej III RP, Biuletyn KPZK PAN, z. 193, Warszawa, 2001, S. 9-14.
24. *Zipser T.* Metropolia wrocławska – między „stylem” a „równowagą” / J. Kołodziejski, T. Parteka // Kształtowanie ładu przestrzennego polskich metropolii w procesie transformacji ustrojowej III RP, Biuletyn KPZK PAN, zeszyt 193, Warszawa, 2001, S. 265-280.

*Стаття: надійшла до редколегії 06.06.2012
прийнята до друку 15.06.2012*

THE SPATIAL ORDER AS A FACTOR OF THE ATTRACTIVENESS OF TOURISM

A. Корець

*University of Gdańsk
Bażyńskiego 4, 80-952 Gdańsk, Poland*

There are many definitions of the spatial order. While there are no so many definition of the attractiveness of tourism. But it can be concluded that the spatial order has a significant impact on the attractiveness of tourism. Cities with the low spatial order have the lower attractiveness of tourism and as a result, tourists will not want to stay there. Attention to the spatial order is a necessary condition to maintain or increase income from the tourism.

Keywords: spatial order, attractiveness of tourism, tourist resources

ПРОСТРАНСТВЕННОЕ ОРГАНИЗАЦИЯ КАК ЭЛЕМЕНТ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ

A. Копечь

*Гданьский университет
ул. Бажинського, 4, г. Гданьск, Польша*

Освещены особенности пространственной организации как обязательного условия сохранения и повышения доходов от туристического движения. Исследовано влияние пространственной организации на туристическую привлекательность: места с невысоким уровнем пространственной организации являются менее туристически привлекательными, потому что туристы не хотят здесь отдыхать.

Ключевые слова: пространственная организация, туристическая привлекательность, туристические ресурсы.